

1. Obiekt

POCZTA GŁÓWNA

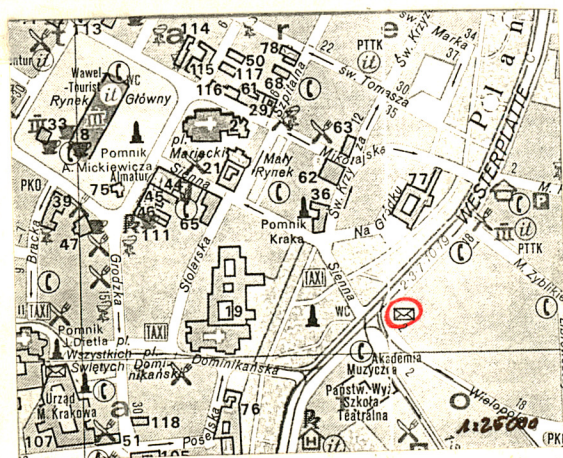
2. Czas powstania

1887-1889 r.
1930 r.

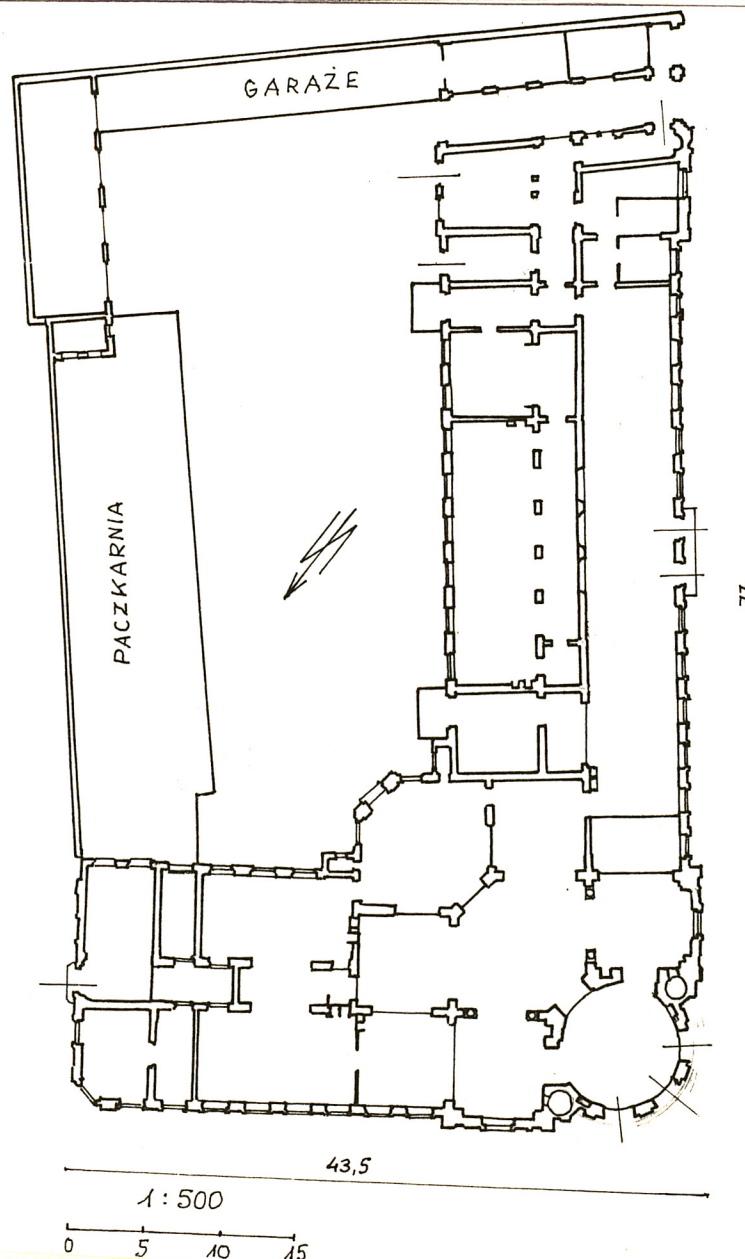
3. Miejscowość

KRAKÓW

11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty

autor zdjęć A. Siwek
data wykonania 03-04. 1994 r.
miejsce przechowywania negatywów arch. fot. auto

4. Adres

ul. Wielopole 2
ul. Westerplatte 20
nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo krakowskie

gmina Kraków

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1. VI. 1975 r.

województwo krakowskie

powiat Kraków

8. Właściciel i jego adres

- Telekomunikacja Polska S.A.
- Poczta Polska P-P.

9. Użytkownik i jego adres

- Telekomunikacja polska S.A.
Zakład telekomunikacyjny
Kraków - Północ
- P.P. Poczta Polska

10. Rejestr zabytków

Nr A-875 data 18.02.1991 r.

Autorzy, historia obiektu, określenia stylu.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach wnętrze wyposażenie, instalacje)

W 1884 r. Rada Miasta Krakowa zakupiła działkę na realności No 65 przy ul. Wielopole z myślą o budowie gmachu pocztowego. Wówczas skierowano też stosowne wystąpienie do Wiednia, do c. k. Ministerium Handlu. W 1887 r. został opracowany projekt poczty dla Krakowa przez wiedeńskiego inżyniera Fryderyka Setza. Inż. J. Sare dokonał drobnych korekt dostosowując projekt do warunków i wymagań miejscowych. Budowa trwała w latach 1887-1889. Wykonawcami byli Tadeusz Stryjeński i Karol Knaus prowadzący w tym celu spółkę budowlaną. Powstał nowoczesny gmach pocztowy w stylu neorenesansu północnego (wiedeńskiego), z pełnym wyposażeniem technicznym (telegraf i telefon). W 1909 r. w budynku poczty zainstalowano centralę telefoniczną systemu Dietla - pierwszą automatyczną centralę telefoniczną na ziemiach polskich. Dwupiętrowy gmach poczty z narożnym, wieżowym ryzalitem zwieńczonym kopułą, ze szczytami o formach manierystycznych (niderlandzkich) oraz bogatym wystrojem wnętrza - z reprezentacyjnym holem i klatką schodową w osi narożnika przetrwał do 1930 r. Wówczas wg. projektu Franciszka Tadaniera dokonano nadbudowy gmachu o dwa piętra, likwidując równocześnie stylowy kostium elewacji. Roboty budowlane prowadziła firma bud. J. Rozak i Sp. Budynek poczty uzyskał formy modernistyczne, skromny, chociaż dobrej jakości wykonawczej, detal architektoniczny, na

Sytuacja: Budynek Poczty Głównej w Krakowie został wzniesiony na terenie Dzielnicy VI - Wesoła, obecnie znajduje się w granicach dzielnicy Śródmieście. Gmach usytuowany został w południowo-wschodnim narożniku skrzyżowania ulic Wielopole i Westerplatte (dawniej A. Potockiego, pierwotnie Kolejowa), zajmuje działkę zbliżoną kształtem do prostokąta, graniczącą od północy z terenem koszar straży pożarnej, od południowego-wschodu z działką na której wznosi się dawny dom Pareńskich. Narożnik budynku skierowany jest ku ulicy Siennej. Przed gmachem poczty zbiega się pięć ulic, tworząc nieregularną przestrzeń sprzyjającą ekspozycji budynku.

Materiał, konstrukcja: Budynek murowany, z cegły, tynkowany, tynki szlachetne. W partii cokołowej oraz obramień okiennych sztuczny kamień. W piwnicach sklepienia odcinkowe, ceglane. W pozostałych kondygnacjach stropy na belkach stalowych oraz nowsze żelbetowe. Budynek przykryty płaskim stropodachem, pokrytym masami bitumicznymi. Nad dawną reprezentacyjną klatką schodową świetlik szklany, czterospadowy, zbrojony. W piwnicach wylewka betonowa, w pomieszczeniach dla publiczności dekoracyjnie układane posadzki z lastriko, nowe z płytek ceramicznych, w pomieszczeniach technicznych ksyolit. W pomieszczeniach biur parkiety klepkowe ("w jodełkę") oraz nowe płytki PCW. Schody żelbetowe, częściowo pokryte lastrikiem, dwubiegowe ze spocznikami. Balustrada ozdobna z metalowymi wspornikami z giętych prętów o uproszczonych formach historyzujących. Drzwi wejściowe w ryzalicie wieżowym dwuskrzydłowe, z półkolistym nadświetlem, z żelazną kratą. Pozostałe drzwi wejściowe dwuskrzydłowe z nadświetlem prostokątnym. Wszystkie drewniane, płycinowe, przeszklone w górnej partii. We wnętrzach drzwi płycinowe, pełne, nowsze (lata 30-te) drzwi wahadłowe, przeszklone oraz współczesne drzwi płytowe. W części pomieszczeń technicznych drzwi stalowe lub obite blachą i stalowymi sztabami w kształt litery X. Okna w obramieniach ze sztucznego kamienia, stolarka drewniana z wszystkich faz rozbudowy budynku. Okna skrzynkowe, podwójne. Na parterze dwuskrzydłowe, czterodzielne ("w krzyż"). Na I piętrze czteroskrzydłowe, ze śłemeniem, dolne kwatery dzielone na krzyż szczeblinami. Na II piętrze bliźnię okna podzielone kolumnką ze sztucznego kamienia, jednoskrzydłowe z lufcikiem. Na III piętrze okna weneckie, dziewięciopolowe, ze śłemeniem i wywietrznikami. Na piętrze IV okna dwuskrzydłowe, sześciopolowe. W wieżowym ryzalicie, w najwyższej kondygnacji wąskie, wysokie okna o drobnym podziale szczeblinowym, ośmiopolowe, w ramach metalowych. W elewacji tylnej okna klatek schodowych o wykroju zamkniętym półkoliście, jednoskrzydłowe z lufcikiem, w układzie trzech schodkowo obniżających się okien w kondygnacji. Bramy przejazdowe o wykroju prostokątnym drewniane, wzmacniane metalowym obiciem.

Rzut: Budynek na rzucie zbliżonym do litery L. Krótsze ramię usytuowane jest wzdłuż ulicy Wielopole, dłuższe, wzdłuż ul. Westerplatte. U zbiegu ramion od frontu znajduje się kolisty ryzalit, w elewacji tylnej zaś, płytki ryzalit

4. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
ok. 40800 m ³	ok. 7554 m ²	pocztą	pocztą
8. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
<p>1945 r. remont doraźny budynku, naprawa instalacji c.o., elektrycznej i wodociągowej. 1947 r. przebudowa pomieszczeń I p. od ul. Wielopole na biura oraz Oddział Radiofoniczny. 1955 r. remont kapitalny. 1957 r. wymiana kotłów c.o. 1961 r. kompleksowe malowanie wewnątrz. 1964 r. prace modernizacyjne połączone z remontem pomieszczeń I i II p. 1985-1986 remont modernizacyjny obejmujący naprawę wyposażenia sal parteru, prace konserwatorskie wystroju stiukowego parteru, wymianę oświetlenia, przebudowę wartowni i bramy przejazdowej, montaż nowego zegara. 1992 r. montaż stalowej konstrukcji podtrzymującej siatkę zabezpieczającą przed spadającym tynkiem z elewacji. 1993 r. modernizacja pomieszczeń telekomunikacji od ul. Wielopole, wykonanie podjazdu dla osób niepełnosprawnych do wejścia bocznego. Dokumentacja prac w posiadaniu administracji budynku.</p>		<p>Szan zachowania fundamentów zadawalający, ściany zewnętrzne i wewnętrzne konstrukcyjnie w dobrym stanie, z zewnątrz mocno zabrudzone, tynki miejscowo zlasowane i odparzone, w górnych partiach duże ubytki tynku i uszkodzone lico ceglano-nyego muru. Sklepienia i stropy w stanie dobrym. Konstrukcja dachowa wykazuje zużycie materiału i nieszczelności, pokrycie miejscami uszkodzone mechanicznie. Wyposażenie stan dobry, w pomieszczeniach I i II piętra część detalu z pierwszej fazy budowy silnie zabrudzona i zaniedbana. Instalacje sprawne.</p>	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie			
<p>Wymiana lub uszczelnienie stropodachu nad całym budynkiem. Gruntowny remont elewacji, przywrócenie pierwotnej kolorystyki. Usunięcie prowizorycznej konstrukcji zabezpieczającej z elewacji. Restytucja zegara z tarczą i wskazówkami. Remont stolarki drzwiowej i okiennej. Usunięcie szpecących neonów z elewacji (ew. zastąpienie innym rozwiązaniem).</p>			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Akta Budownictwa Miejskiego w: Archiwum Państwowym w Krakowie (plany architektoniczne z 1887 r., księgi budowy - Dzielnica VI; Wesoła).
- Kronika Urzędu Pocztowego, t. 1-3, w posiadaniu administracji budynku.
- Akta PSOZ OW Kraków, w: Archiwum PSOZ w Krakowie (z lat 1960-1993).

22. Bibliografia

- Czas; 1889 r.
- IKC; 1930 r.
- Borcz Z., Budownictwo pocztowe w Polsce ... w: Kwartalnik Architektury i Urbanistyki, z. 3; 1978, z. 1; 1979 r.
- Purchla J. Jak powstał nowoczesny Kraków, Kraków 1990
- Tadanier F., Polskie budownictwo pocztowe, w: Architekt z. 1; 1933 r.
- Siwek A., Poczta Główna w Krakowie - studium historyczne, mpis. 1993 r. w Archiwum PSOZ Kraków.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Stan z k. XIX w. fotografie i pocztówki w zbiorach Pracowni Ikonografii Krakowa Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Historycznego Miasta Krakowa oraz Archiwum Państwowego w Krakowie.
 Stan z lat międzywojennych Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Muzeum Historii Fotografii, w: Krakau ein Bildbuch, Kraków 1944 r., s. 93.
 Stan obecny Inwentaryzacja architektoniczna - elewacje, wyk. "pab" 1993 r. w archiwum PSOZ Kraków

24. Uwagi różne

25. Wypełnił

mgr. Andrzej Siwek
imię i nazwisko

data 19.03.1994 r.

26. Sprawdził

imię i nazwisko

data

27. Załączniki

Wkładka nr 1, 2, 3.

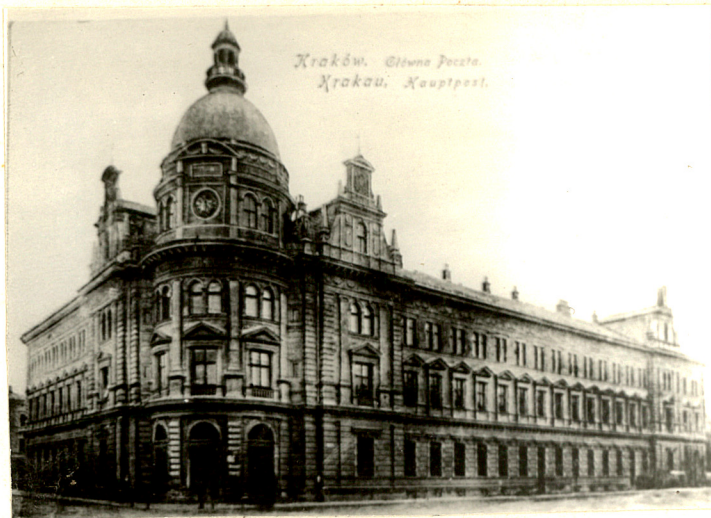
1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
KRAKÓW	POCZTA GŁÓWNA	c.d. poz. 12 - Historia; zdjęcia dodatkowe

c. d. poz. 12; Historia.

który składały się gzymsy z ornamentem "kryształkowym" oraz ozdobnie opracowane boniowanie i obramienia drzwi, wykazuje cechy art deco. Mimo nadbudowy i wymiany elewacji frontowych w murach budynku pozostało wiele elementów z pierwszej fazy budowy. Sukcesywnie dokonywano dalszych modernizacji. W 1931 r. na tyłach gmachu pocztowego został wzniesiony nowy budynek paczkarni, wg projektu F. Tadaniera, również utrzymany w stylu modernistycznego funkcjonalizmu. W latach 1934 - 1936 dokonano gruntownej przebudowy wnętrza parteru i I piętra. Zlikwidowano reprezentacyjną klatkę schodową, wprowadzając w jej miejsce pomieszczenia biurowe. Od 1933 r. działała w budynku nowoczesna centrala międzymiastowa produkcji Polskich Zakładów Tele i Radio Technicznych. 11.09.1939 r. nieuszkodzony budynek poczty wraz z wyposażeniem dostał się w ręce niemieckie. Urząd pocztowy funkcjonuje pod zarządem i nadzorem okupanta. Niemcy wprowadzają nowe urządzenia telekomunikacyjne firm Simensa oraz Lorenza. Została zburzona paczkarnia, a na jej miejscu wzniesiono nową oficynę przeznaczoną dla działu łączności. Dokonano przebudowy pomieszczeń, na I piętrze gmachu dostosowując je dla potrzeb telekomunikacji. W październiku 1944 r. dokonano demontażu urządzeń technicznych oraz fortyfikacji budynku - zostały zamurowane wszystkie okna parteru. 22 stycznia 1945 r. wznowia działalność Polski Urząd Pocztowy w budynku Poczty Głównej. Obiekt jest pozbawiony większości wyposażenia i zdewastowany. W 1945 r. przeprowadzono niezbędne prace remontowe. Kolejne przebudowy i adaptacje spowodowane względami technicznymi miały miejsce w latach 1947, 1955, 1964, 1985-1986, 1993. Wszystkie te prace miały wpływ na układ wnętrza oraz stan techniczny budynku, jednak nie spowodowały istotnych zmian elewacji gmachu pocztowego. W 1986 r. wymieniono zegar w ryzalicie wieżowym z wskazówkowego z okrągłą tarczą na prostokątny z cyfrowo wyświetlaną godziną. 4 XII 1991 r. nastąpił podział jednostki organizacyjnej Polska Poczta Telegraf, Telefon, na Przedsiębiorstwo Państwowe Użyteczności Publicznej Poczta Polska oraz Spółkę Akcyjną Telekomunikacja Polska. Obie instytucje zachowały pomieszczenia w budynku Poczty Głównej, większa część budynku pozostaje we władaniu Telekomunikacji Polskiej S. A. Mimo licznych remontów i działań adaptacyjnych budynek zachował walory zabytkowe i stanowi przykład modernistycznego gmachu użyteczności publicznej z czytelnymi elementami należącymi do I fazy budowy i okresu historyzmu.

Wkładkę założył: mgr Andrzej Siwek 19.03.1994 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: archiwum fot. autora

Stan z 1887-1889
(MNK PIK nr inw. 6526)

Widok na wejście główne
- narożny ryzalit

widok z ul. Siennej, ok. 1927 r.
(Arch. Państw. Kraków, nr A-II(517))

Elewacja podwórzowa
-widok z południowego wschodu

1. Miejscowość KRAKÓW	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) POCZTA GŁÓWNA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. poz. 13; Opis; zdjęcia dodatkowe
--------------------------	---	---

c. d. poz. 13 - Opis;

trójboczny. Partia narożna od frontu flankowana jest pseudoryzalitami, analogiczny znajduje się w części skrajnej dłuższego skrzydła budynku. Układ wnętrza dwutraktowy z traktem korytarzowym biegnącym wzdłuż osi podłużnej skrzydeł. Wtórne podziały miejscami powodują zachwianie regularnego układu traktowego. Sień przejazdowa w dwóch skrajnych osiach skrzydła przy ul. Wielopole. (obecnie jeden z biegów zamurowany, zajęty przez stację trafo).

Bryła: Obiekt w większej części podpiwniczony, wysoki parter oraz cztery piętra, z których trzecie oddzielone jest od niższych wydatnym gzymsem koronującym, a czwarte cofnięte w stosunku do lica elewacji. W narożniku wieżowy ryzalit w kształcie walca, o kondygnację wyższy od zasadniczej bryły budynku. Dach płaski.

Elewacje: Elementem dominującym elewacji jest narożny, walcowy, ryzalit wieżowy, trójosiowy, w parterze główne wejście w arkadowych otworach. Najwyższa szósta kondygnacja węższa od pozostałych stanowi dominantę całego gmachu i zwieńczenie ryzalitu. Na płaskim dachu taras obwiedziony prostą, metalową balustradą. Elewacja wzdłuż ulicy Wielopole 18-to osiowa, wzdłuż ul. Westerplatte 9-cio osiowa, przez ścięty jednoosio wy narożnik przechodzi w elewację boczną, dwuosiową, ukształtowaną niesymetrycznie, z długim odcinkiem ślepej ściany, w tylnej partii. Długie elewacje frontowe zostały ożywione płytkami pseudoryzalitami flankującymi narożnik oraz analogicznym pseudoryzalitem sąsiadującym z sienią przejazdową w dwóch skrajnych osiach elewacji wzdłuż ul. Wielopole. Boczne wejście umieszczone centralnie w elewacji od ul. Wielopole jest również zaakcentowane pseudoryzalitem, ale jedynie w kondygnacji parteru. Elewacje ożywia bogate opracowanie lica. W partii parteru jest to niewydatny cokół i boniowanie złożone z długich poziomych pasów. Wokół otworów wejściowych lico boni jest dodatkowo zdobione prążkowanymi obwódkami o zróżnicowanej fakturze. Parter od wyższych kondygnacji oddziela gzyms kordonowy o prostych formach. Detal dekoracyjny dwóch następnych kondygnacji stanowią obramienia okienne oraz pasowa dekoracja wyróżniająca i łącząca pionowo okna w pseudoryzalitach. Nad oknami II piętra w tych partiach budynku występuje odcinkowo ornament kryształkowy, ukształtowany w tynku i podkreślony odmiennym kolorem (białym). Nad drugim piętrzem wyraźnie rysuje się wydatny gzyms koronujący podkreślony płaskim tynkowym fryzem zdobionym pionowymi żłobkami. Wyższe kondygnacje są pozbawione detalu dekoracyjnego. Wyróżnia się pod tym względem czwarte piętro narożnej "wieży", pozbawione okien, podzielone dwoma poziomymi gzymsami, między którymi centralnie została umieszczona tarcza zegara. W najwyższej kondygnacji tej partii budynku detal dekoracyjny sprowadza się do prostych opasek wokół okien. Elewacja boczna od strony ul. Wielopole jest ślepa, pozbawiona dekoracji i detalu, przewidziana jako miejsce styku z sąsiednim budynkiem. Jednolita płaszczyzna rozbita jest centralnie wngą studni świetlnej. Elewacje podwórzowe zachowały częściowo kostium stylowy z I etapu budowy gmachu pocztowego. Elewacja krótszego ramienia budynku jest 6-cio osiowa, dłuższego 15-to osiowa. Między skrzydłami trójboczny, trójosiowy ryzalit mieszczący klatkę schodową. Detal dekoracyjny elewacji stanowi boniowanie partii parteru, gzyms

kordonowy, ozdobne obramienia okien z odcinkami gzymsu w nadprożach oraz wydatny gzyms koronujący, na kroksztynkach, odcinający wyraźnie starszą partię budynku od nadbudowanych, pozbawionych dekoracji pięter. W elewacji podwórzowej ponadto wyróżniają się dekoracyjnością okna centralnego ryzalitu. Wzór ODZ 1978 r. Są wykrojone półkoliście, węgary mają formę pilastrów.

Wkładkę założył: mgr Andrzej Siwek 19.03.94
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: arch. fot. autora

Elewacja wzdłuż ul. Wielopole
kondygnacje nadbudowane

Elewacja od ul. Wielopole
- widok ogólny

Elewacja boczna płn.-wsch.

Elewacja boczna południowa

Widok od ul. Westerplatte

1. Miejscowość KRAKÓW	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) POCZTA GŁÓWNA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. poz. 13; opis; zdjęcia dodatkowe, plan sytuacyjny
--------------------------	---	--

c. d. poz. 13 - Opis;

Wnętrze: Pierwotnie w osi narożnika usytuowany był reprezentacyjny hol wejściowy z którego przechodziło się do sal operacyjnych oraz na reprezentacyjne schody wiodące na wyższe kondygnacje. Wnętrza były bogato zdobione, z pilastrowymi podziałami, neorenesansową polichromią i stiukowymi dekoracjami. Przebudowa z lat trzydziestych zatarła detal historyzujący na rzecz większej funkcjonalności obiektu. Obecnie w osi narożnika znajduje się hol wejściowy na planie koła, z którego przez dwoje drzwi można przejść do rozległej hali operacyjnej. Wnętrze to posiada modernistyczny detal w postaci pilastrów i skromnych dekoracji stiukowych. Na ścianach polerowane stiuki imitują okładzinę marmurową. W południowej partii budynku znajduje się hala telefoniczna (rozmów miejscowych i międzymiastowych) dostępna z centralnej hali oraz wejściem od ulicy Wielopole, w tym pomieszczeniu nowy wystrój wewnątrz (1993 r.) o bogatej bordowo-błękitnej kolorystyce. W partii dostępnej od ul. Westerplatte, wejściem bocznym rozległa hala działu paczek oraz od frontu pomieszczenie ze skrytkami, w tej części zachowana stolarka, lastrykowe posadzki oraz ślusarka z lat 30-tych. W trakcie tylnym budynku zlokalizowane są pomieszczenia biurowe i zaplecze techniczne Urzędu Pocztowego. W wyższej kondygnacji większość pomieszczeń zajmują urządzenia techniczne telekomunikacji. W narożnym pomieszczeniu wygospodarowanym w miejscu dawnej centralnej klatki schodowej znajduje się sortownia. Na ścianach zachowane nisze, półkoliście zamknięte, w pilastrowych obramowaniach, pozostałość pierwotnego wystrój. Dwie ostatnie kondygnacje są zagospodarowane pokojami biurowymi w układzie dwóch traktów przedzielonych korytarzem. Wnętrza pozbawione elementów dekoracyjnych.

Wyposażenie: Zachowane elementy stolarki drzwiowej i okiennej z I i II fazy budowy gmachu. Ozdobna balustrada schodów bocznych klatek schodowych. W pomieszczeniach parteru częściowo zachowane z okresu międzywojennego pulpity do pisania oraz obudowy okienek listowych i kasowych wykonane ze sztucznego kamienia. W pomieszczeniu skrytek zachowana poręcz i balustrada schodów z lat 30-tych. W budynku znajduje się duża ilość urządzeń technicznych, głównie współczesnych, obecność zabytków techniki nie jest rozpoznana.

Instalacje: Instalacja wodna, kanalizacyjna, elektryczna, centralne ogrzewanie, windy osobowe i towarowe, urządzenia telekomunikacyjne, centrala telefoniczna, instalacja odgromowa. W części pomieszczeń instalacja alarmowa i pożarowa.

Wkładkę założył: mgr A. Siwek 19.03.1994 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: arch. fot. autora

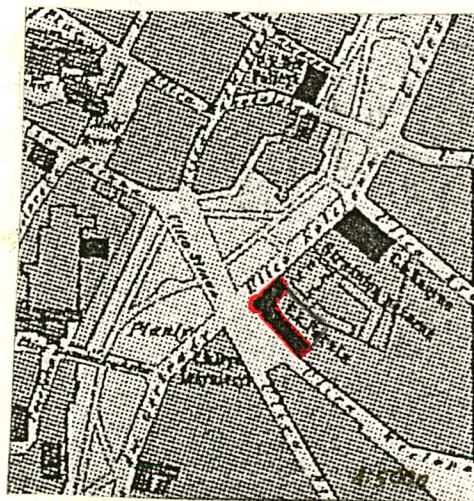
Wzór ODZ 1978 r.

Fragment elewacji przy ul. Wielopole Balustrada klatki schodowej
- pseudoryzalit

Detal elewacji przy ul. Wielopole
- drzwi wejściowe

Plan sytuacyjny